

УДК: 378+371.15+72

С. М. КАРПОВА

м. Одеса

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ АРХІТЕКТОРІВ ХУДОЖНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглядаються історичні та сучасні аспекти підготовки майбутніх архітекторів, її стан у теорії та практиці вищої архітектурної освіти. Розглядається сутність феномена «художньо-професійна культура майбутнього архітектора», обґрунтовуються педагогічні умови, що забезпечують її формування, уточнюється зміст поняття «професійна культура архітекторів».

Ключові слова: художньо-професійна культура, професійна культура майбутні архітектори, педагогічні умови.

Постановка проблеми. Розвиток сучасного суспільства ставить перед системою вищої освіти завдання підвищення якості професійної підготовки фахівця. Орієнтири сучасної вищої архітектурної освіти визначає перехід у XXI столітті до нової освітньої парадигми, домінуючим чинником якої є виховання «людини культури». Ці пріоритети закладено в Законі України «Про вищу освіту» (2002 р.), Національній стратегії розвитку освіти України на 2012–2021 р., в яких зазначено, що виховання людини культури сприяє її національній ідентифікації, формуванню стійкої системи цінностей, що мотивують її творчу активність. Зміна стилю професійного архітектурного мислення, гуманізація змісту освіти, її особистісно зорієнтована спрямованість визначають провідні ідеї та тенденції підготовки сучасних архітекторів у вищій школі.

Одним із провідних завдань у теорії і практиці архітектурної освіти стає подолання суперечності між: культуровідповідною природою професійної діяльності архітекторів і вузько технологічним підходом до змісту їхньої професійної підготовки у вищих навчальних закладах; системною природою художньо-конструкторської діяльності архітектора і невпорядкованістю цілей і завдань їхньої предметної професійної підготовки у вищих навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування культури майбутніх спеціалістів у процесі професійної підготовки у вищій школі не є новою у наукових дослідженнях. Теоретичні та методологічні аспекти її формування розглядаються у працях І. Багаєвої, С. Батишева, А. Деркача, Е. Зеєра, Н. Крилової, Н. Кузьміної, В. Сластьоніна та ін.

Принципи реалізації культурологічного підходу у змісті та технології навчання майбутніх спеціалістів у вищому навчальному закладі розглядаються у дослідженнях А. Вербицького, І. Ісаєва, В. Ледньова, Н. Нікандрова та інших науковців.

Ученими досліджено механізми, тенденції, умови, форми, методи і засоби формування професійної культури майбутніх спеціалістів різних спеціальностей: художніх (Н. Бакланова, Н. Валькова, Г. Веслополова, О. Ковешнікова, Р. Мухутдінов, В. Сидоренко та ін.), педагогічних (Г. Железовська, Л. Занініна, І. Ісаєв, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, І. Пальшкова).

Розкрито сутність та педагогічні умови формування художньої культури майбутніх спеціалістів (Е. Абдуллін, О. Олексюк, Л. Отич, О. Рудницька, О. Шевнюк та ін.); вплив художньої культури на розвиток особистості суб'єктів педагогічного процесу (В. Бутенко, О. Мелік-Пашаєв, В. Орлов, А. Ростовський та ін.); забезпечення культуровідповідності сучасної освіти (Є. Бондаревська, І. Зязюн, Г. Тарасенко, Т. Усатенко, А. Семенов, Л. Хомич та ін.).

Концепції сучасної архітектурної освіти висвітлено в роботах В. Бабурова, Б. Бархіна, К. Блохіна, А. Власова, Н. Кондель-Пермінової та інших учених. У межах цих концепцій вивчено: природу архітектурної творчості та умови розвитку майстерності архітекторів у процесі професійної навчальної діяльності (Б. Бархін, О. Кудрявцев, І. Лежава, М. Нечаєв, О. Степанов та ін.); методика формування майстерності архітекторів у процесі архітектурної пропедевтики (Є. Білоусов, А. Коротковський, Д. Мелодинський, Г. Сомов, М. Туркус, В. Усов та ін.); особливості архітектурно-художньої підготовки майбутніх архітекторів

на довишивському етапі (І. Абаєва, В. Жилкіна, В. Кирпичов, М. Метленков, І. Топчій, Н. Чуваргіна та ін.); історія становлення та розвитку окремих архітектурно-художніх установ (А. Бадяло, Р. Блашкевич, Ф. Гринберг, Н. Дмитрієва, Л. Іванова-Веєн, А. Опочинська та ін.).

Особлива увага приділяється обґрунтуванню професійної культури архітектора (Г. Веслополова, О. Кайдановська, О. Каукина, Н. Качуровська). Примітно, що в багатьох дослідженнях у контексті обговорення проблем архітектурної освіти згадується художньо-професійна культура майбутнього архітектора (Г. Веслополова, Н. Качуровська, Г. Синицина та ін.). Однак сутність цієї культури, умови її формування у процесі професійної підготовки архітектора у вищих навчальних закладах не були предметом спеціального вивчення.

Мета статті – описати теоретичні засади формування художньо-професійної культури майбутніх архітекторів

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення і розвиток професійної діяльності архітектора пов'язані з традиціями, що склались у цій сфері і передбачають синтез у її структурі діяльності художника і будівельного інженера-технолога. Відповідно до цього визначалися цілі і зміст архітектурної освіти (Ю. Асєєв, Ю. Волчок, Н. Кондель-Перминова, А. Кудрявцев, Н. Метленков, А. Степанов та ін.), що сьогодні у світі представлено 800 вищими архітектурними школами і відображають різні шляхи і засоби її забезпечення.

В Україні підготовку майбутніх архітекторів здійснюють вищі навчальні заклади, які є спеціалізованими інститутами у складі академій будівництва й архітектури, архітектурними факультетами технічних, аграрних, технологічних, гуманітарних, художніх академій та інших вишів. Залежно від спеціалізації вишу і за відсутності єдиної науково обґрунтованої теоретично-методичної концепції професійної підготовки архітекторів, цей процес відбувається без чіткого уявлення щодо особливостей підготовки до архітектурної діяльності, на засадах формального поєднання в її структурі і змісті художньої і технологічно-інженерної складової, переважно під впливом особистісних уподобань і досвіду викладачів вишу.

У працях вітчизняних і зарубіжних учених наголошується на тому, що поняття «куль-

тура» відображає сукупність цінних для суспільства об'єктів, які створюються у результаті діяльності соціальних суб'єктів. У свою чергу, ці культурні об'єкти характеризують самого суб'єкта і продукти його людської діяльності, а також сукупність засобів, сил та здібностей, необхідних для створення цих об'єктів (П. Гуревич [1], В. Давидович, Ю. Жданов [2], Є. Маркарян [4] та інші).

Учені розрізняють художню і професійну культуру. Художня культура (І. Зязюн, М. Кравець, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Олексюк, О. Отич, О. Рудницька, О. Шевнюк та ін.) є однією із форм прояву загальної культури, що створюється, функціонує і розвивається у сфері художньої діяльності людини (літературної, музичної, зображувальної, театральної тощо), такої, де кінцевим продуктом і метою діяльності є твори мистецтва поза їх утилітарної, побутової цінності. Професійна культура в цьому контексті виступає особливою формою існування художньої культури як усвідомленої і унормованої системи цінностей, знань, умінь і навичок, типової і необхідної для створення певних предметів художньої культури. Опанування професійної культури майбутніми фахівцями будь-якої художньої діяльності (музичної, театральної, образотворчої і ін.) є засобом відтворення і розвитку в суспільстві набутого рівня художньої культури.

Професійно-художня культура є особливим різновидом поєднання художньої і професійної культури суспільства, в якому сконцентровано досвід спеціальної суспільної практики підготовки молоді у спеціальних навчальних закладах для задоволення конкретних потреб певного суспільства, способів реалізації відповідної художньої професійної діяльності, соціальних потреб, що її нормують, і способів оволодіння цією діяльністю [3, 5].

У дослідженні виокремлюємо художньо-професійну та професійно-художню культуру. Поняттям «професійно-художня культура» характеризується художня діяльність людини, яка цілеспрямовано створює твори мистецтва в межах професійно диференційованої та соціально нормованої художньої праці [5]. У словосполученні «художньо-професійна культура» основне смислове навантаження належить словам «професійна культура», а термін «художня» вказує на прикладний аспект

професійної культури. Поняття «художньо-професійна культура» означає, що певна професійна діяльність включає в себе художню складову як певну норму, яка зумовлює естетичну цінність створених у результаті цієї діяльності предметів.

Під художньо-професійною культурою майбутнього архітектора розуміємо специфічну складову його загальної професійної культури, що характеризує естетичні норми та художні цінності, якими він послуговується у створенні своїх проектів та опановує у процесі підготовки до цього виду діяльності. Вона виступає особливою формою прояву його загальної, художньої та професійної культури. Художньо-професійну культуру архітектора розглядаємо як одне із новоутворень, що формується у процесі його спеціальної підготовки до професійної діяльності і складається із когнітивного, операційного та ціннісно-орієнтаційного компонентів із відповідними показниками.

Когнітивний компонент художньо-професійної культури майбутніх архітекторів розкриває систему знань про художні принципи, способи їх реалізації у процесі створення архітектурних об'єктів.

Операційний компонент складають уміння практично втілювати за допомогою художніх зображувальних засобів задуми, образи в реальних архітектурних об'єктах.

Ціннісно-орієнтаційний компонент передбачає здатність оцінювати художню цінність архітектурних проектів.

Визначаючи педагогічні умови формування художньо-професійної культури майбутніх архітекторів, виходили з того, що дисципліни художнього циклу, які забезпечують навчання майбутніх архітекторів образотворчої діяльності у сфері архітектурної освіти, не є «самоціллю», як це відбувається у сфері художньої освіти. У мистецькій освіті освоєння образотворчої діяльності зорієнтовано і підпорядковано створенню художнього твору як кінцевого продукту, виконаного засобами графічної або живописної технік, у певному художньому матеріалі (живопис, графіка, скульптура, декоративне мистецтво).

У сфері архітектурної освіти роль образотворчих дисциплін має принципово інше призначення і цим відрізняється від художньої

освіти. Натомість те, яким чином фонд знань, умінь і навичок, що здобуваються у процесі вивчення дисциплін художнього циклу, повинен бути представлений у змісті архітектурного проектування не розглядається. Отже, роль образотворчої діяльності в процесі створення архітектурного образу не усвідомлюється і майбутніми архітекторами. Подолання цього розриву бачимо у професійній спрямованості спеціальної художньої підготовки майбутніх архітекторів і підпорядкування її завданням архітектурного проектування. Наявність такої спрямованості розглядаємо як першу педагогічну умову формування художньо-професійної культури майбутніх архітекторів, що передбачає спільну діяльність викладачів, які забезпечують художню та архітектурну підготовку студентів.

У процесі реалізації педагогічної умови - інтегрування змісту та завдань професійно-зорієнтованих архітектурних і спеціальних художніх дисциплін у процесі підготовки майбутніх архітекторів - було враховано, що становлення професіонала завжди є багатоплановим, але індивідуальним процесом розвитку і саморозвитку особистості в межах освоєваної професійної діяльності. Значною перешкодою на цьому шляху стає мозаїчна, розрізнена представленість у змісті навчальних предметів знань про цілі, завдання, способи засвоєваної студентами професійної діяльності. Підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців через інтеграцію навчальних предметів, підпорядкування їх логічного взаємозв'язку в межах єдиного навчально-пізнавального процесу сприяє активізації насамперед навчальної діяльності студентів. Структура змісту архітектурної освіти сама по собі є складним інтегрованим простором, у якому закладено взаємодію трьох освітніх блоків: науки, мистецтва і техніки. Інтеграція цих блоків є необхідною умовою перебігу навчальної діяльності студентів від базового рівня художньої освіти до професійно-спрямованої специфіки архітектурного проектування. Вирішення цієї проблеми в практиці архітектурної освіти бачимо в інтегруванні змісту та завдань професійно зорієнтованих архітектурних і спеціальних художніх дисциплін у процесі підготовки майбутніх архітекторів.

Формування художньо-професійної культури майбутніх архітекторів у процесі підго-

товки у вищих навчальних закладах передбачає послідовне поетапне узгодження і впорядкування засобів, цілей і завдань художньої образотворчої та архітектурної діяльності. Необхідність таких етапів зумовлюється не тільки складністю соціокодів, закладених у виразній мові образотворчого мистецтва й архітектури, а й важливістю усвідомлення способів їх органічного об'єднання на рівні архітектурного проектування, підпорядкування принципів новим цілям, відмінним від цілей суто образотворчого та інженерного мистецтва. Формування художньо-професійної культури майбутніх архітекторів неможливо поза навчальних ситуацій, що вимагають актуалізації художніх знань і вмій студентів у вирішенні архітектурних завдань різних рівнів складності. З огляду на це, наступною педагогічною умовою формування художньо-професійної культури майбутніх архітекторів є поетапна актуалізація їхніх практико-зорієнтованих навичок образотворчої діяльності у процесі розробки архітектурних проектів.

Вважаємо, що формування художньо-професійної культури майбутніх архітекторів у процесі підготовки у вищих навчальних закладах буде ефективним за таких педагогічних умов:

- професійна спрямованість спеціальної художньої підготовки майбутніх архітекторів;
- інтегрування змісту та завдань професійно-зорієнтованих архітектурних та спеціальних художніх дисциплін у процесі підготовки майбутніх архітекторів;
- поетапна актуалізація практико-зорієнтованих навичок образотворчої діяльності

S. N. KARPOVA
Odesa

THEORETICAL FOUNDATIONS OF FORMING THE ARTISTIC AND PROFESSIONAL STANDARDS OF FUTURE ARCHITECTS

The historical and modern aspects of preparation of future architects and its position in a theory and practice of higher architectural education are examined in the article. The essence of phenomenon «artistically-professional culture of future architect» is examined, pedagogical terms which provide its forming are grounded, the maintenance of concept «professional culture of architects» is specified.

Keywords: artistically-professional culture, professional culture, future architects, pedagogical terms.

C. H. КАРПОВА
г. Одесса

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ У БУДУЩИХ АРХИТЕКТОРОВ ХУДОЖЕСТВЕННО-ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ

В статье рассматриваются исторические и современные аспекты подготовки будущих архитекторов, ее состояние в теории и практике высшего архитектурного образования. Рассматривается сущность феномена «художественно-профессиональная культура будущего архитектора», обосновываются педагогические условия, которые обеспечивают ее формирование, уточняется содержание понятия «профессиональная культура архитекторов».

Ключевые слова: художественно-профессиональная культура, профессиональная культура будущие архитекторы, педагогические условия.

студентів у процесі розробки архітектурних проектів.

Висновки і перспективи досліджень. Отже, реалізація педагогічних умов формування художньо-професійної культури майбутніх архітекторів у процесі підготовки у вищих навчальних закладах потребує певної реорганізації у змісті та методичному забезпеченні цього процесу, узгодження дій викладачів різних навчальних дисциплін і різних навчальних кафедр.

Перспективу подальших наукових розробок убачаємо в дослідженні форм і методів формування художньо-професійної культури в системі архітектурної; визначення змісту самостійної навчальної діяльності студентів, які освоюють професію архітектора і опановують навичками самостійного архітектурного проектування; впливу на естетичну цінність цих проектів художньо-професійної культури архітектора.

Список використаних джерел

1. Гуревич П. С. Философия культуры / П. С. Гуревич. — М.: Аспект-Пресс, 1994. — 315 с.
2. Давыдович В. Е. Сущность культуры : монография / В. Е. Давыдович, Ю. А. Жданов. — Ростов-н/Д.: Изд-во Ростовского ун-та, 1979. — 264 с.
3. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. - [2-е изд.]. — М.: Политиздат, 1975. — 304 с.
4. Маркарян Э. С. Теория культуры и современной науки / Э. С. Маркарян. — М.: Мысль, 1983. — 284 с.
5. Хоруженко К. М. Культурология: энциклопедический словарь / К. М. Хоруженко. — Ростов н/Д.: Феникс, 1997. — 640 с.
6. Шевнюк О. Л. Теория і практика культурологічної освіти майбутнього вчителів у вищій школі: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Шевнюк Олена Леонідівна. — К., 2004. — 555 с.

Стаття надійшла до редколегії 17.03.14